

УКРАЇНОЗНАВЧИЙ ЦИКЛ ЯК ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У МОЛДОВІ

Людмила ЧОЛАНУ,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Adnotare: *În articolul s-a propus o abordare fundamentală nouă a predării limbii ucrainene. Ea este determinată de cerințele moderne ale modelului de educație în curs de dezvoltare, în special de principiul integrării educaționale, ia în considerare particularitățile culturii ucrainene, existența dialectelor ucrainene în mediul multicultural al Moldovei. Metoda se bazează pe experiența pedagogică personală a autorului.*

Ключові слова: полікультурне середовище, українська діаспора Молдови, рідна мова та культура, відродження, українознавство, народознавство, краєзнавство, цикл уроків, структура циклу.

Становлення молдовської державності позначилось, зокрема, такими важливими кроками, як «Закон о функционировании языков на территории республики Молдова» № 3465 от 1.09. 1989 г., Постановление Правительства № 238 от 29.09.1989 г. «Об утверждении Государственной программы обеспечения функционирования языков на территории Республика Молдова», Указ Президента Республики Молдова № 64 от 22.02.1991 г. «О мерах по обеспечению развития украинской национальной культуры в республике», Постановление № 219 «Об исполнении Указа Президента Молдовы от 22.02.1991 г. «О мерах по обеспечению развития украинской национальной культуры в республике», «Закон Республики Молдова о правах лиц, принадлежащихк национальным меньшинствам, и правовом статусе их организаций» №382-XV от 19.07.2001 та ін.

Законодавча база, створена в 1990 рр., давала можливість розробити багатомовну модель освіти: державною, російською, українською, болгарською, гагаузькою мовами. В кожній національній ланці стала можливою вертикаль від дитячого садка до університету й аспірантури.

600-тисячна українська діаспора Молдови та Придністров'я отримала можливість після десятиліть вимушеної ізоляції повернутись

до простору світової української культури. Але на практиці вивчення рідної мови представниками нетитульного етносу відбувається несинхронно і нерівномірно.

В 2008 р. державною мовою в республіці навчалось понад 75 % школярів, російською мовою – майже 20%, а українською – 0,06 % (Українці в Молдові...2008:161). Три з п'яти навчальних планів Міністерства Просвіти Молдови розроблено для національних меншин. Вони передбачають вивчення української (болгарської, гагаузької) мови та літератури, «Історії, культури та традицій українського (болгарського, гагаузького) народу» як окремих навчальних предметів у школах з російською/державною або рідною мовою навчання. У Гагаузії право дитини вивчати рідну мову й культуру було реалізовано, за офіційними даними, на 102 %. Серед болгарського населення болгарську мову й культуру вивчали майже 88 %. Українськомову та культуру в російськомовних школах мали можливість вивчати менше чверті школярів-українців – 24,3 % (Українці в Молдові...2008:161). В жодній школі з державною мовою навчання українська мова не викладається.

З 1992 р. статус української отримала лише одна школа республіки – гімназія ім. О. Кобилянської в с. Унгурь (Унгри) Окницького р-ну, що на Дністрі, на самому кордоні з Україною. До недавніх пір вона успішно розвивалась завдяки співпраці двох творчих педагогічних колективів, Унгурської гімназії в Молдові, Бронницької школи в Україні, та їх керівників, колишнього директора Лідії Гінди і директора Володимира Девди. Унікальний досвід цих шкіл міг би стати моделлю україномовної освіти в районах, що межують з Україною. Але в Окницькому районі українці продовжують навчатись по-російськи, а щоб вивчати рідну мову, мусять ходити через кордон у Могилів-Подільський. В інших районах по Дністру українська мова не викладається.

На українсько-румунському відділенні Бельцького державного університету та в українсько-румунському лицейі ім. К. Ф. Поповича с. Ніхорень (Нагоряни) Ришканського району накопичено значний досвід білінгвального навчання – рідною і державною мовами. Але він не привертає уваги, не отримує ні підтримки, ні розповсюдження.

Між тим географія вивчення українцями рідної мови та культури рік за роком звужується. В 2008 р. українська мова і література та «Історія, культури та традиції українського народу» як окремі навчальні предмети викладались в 57 гімназіях та ліцеях (Українці в Молдові...2008:161). Сьогодні лишилось по кілька гімназій та одному ліцею в Бричанському, Ришканському, Єдинецькому районах – трьох з 33 районів республіки. По одній гімназії з викладанням української мови є у Глоденському та Дрокіївському районі, дві гімназії та одна початкова школа в Окницькому, 3 ліцеї в Кишиневі.

В Молдові більшість українців мешкає компактно в північних районах республіки: Окницькому, Бричанському, Ришканському, Єдинецькому, Глодянському – та вздовж Дністра. Згідно з опублікованими даними перепису населення Молдови, в 2004 році українці склали від 20% до 97% в 145 селах республіки. Українською як повсякденною мовою спілкування користувались 118 699 громадян, а все населення республіки тоді складало 282 406 чоловік (Рідне слово 2008: 5-7,6-9,8-9). Міське населення вже тоді здебільшого послуговувалось російською або молдовською (румунською) мовою, лише 13 % городян у повсякденні користувалось українською мовою (Рідне слово 2008: 5).

Між тим у селах республіки побутують усні українські говірки, за вимовою дуже близькі до літературного українського мовлення, хоч і з російською та молдовською (румунською) інтерференцією на лексичному і синтаксичному рівні. Та сфера вживання говірки на селі – хата і вулиця. В усіх офіційних сферах панує румунська мова як державна, а в освіті, засобах масової інформації, в галузі культури – румунська і російська мови. Вже в дитсадку мова мами й бабусі поступається місцем нерідній мові. У школі рідне слово для більшості дітей-українців зовсім зникає. Навколишній світ проходить через призму російської мови, яка вже не сприймається як чужа, бо культура свого народу лишається невідомою. Засвоєння рідної мови консервується на «хатньому» рівні, лексика не збагачується, мовлення не унормовується, грамота рідною мовою не опановується.

Така ситуація в сучасному світі визначається як культурна колонізація, наслідком якої стає денаціоналізація національної меншини.

Отже, об'єктивними причинами занепаду української культури в Молдові можна вважати історичні процеси в минулому, складну нинішню соціально-політичну ситуацію. Але слід вказати й на суб'єктивні фактори, такі, як недостатня увага реформи освіти до етнічного компоненту та недоліки власне методичного характеру.

Навчання українців рідної мови у діаспорі відрізняється від вивчення її в Україні в тій же мірі, в якій культурна, мовна, політична, економічна ситуація країни мешкання (Молдова) різниться від ситуації в метрополії. Там засвоєння мови починається з ще не усвідомленого формування навичок рідного мовлення у родині. Воно відбувається природно і поступово: розуміння – опанування ключових для спілкування слів – складання невеличких речень – висловлювання думки розгорненими реченнями. Цей процес охоплює роки – весь дошкільний період життя дитини. В цей час вона навчається любити батьків, бабусю і дідуся, братів і сестер, родичів і сусідів. Співає пісні, розучує вірші, слухає казки та спогади про минуле. Засвоює моральні норми своєї сім'ї, переймає у рідних ставлення до навколишнього світу... Особистість дитини формується в царині культури свого народу, через мовлення рідних, друзів, людей на вулиці, через книги, газети й журнали, радіо й телебачення... Все багатство, вся краса навколишнього світу приходить до дитини в перші роки її життя посередництвом рідної мови. В школі вона навчається рідною мовою, а потім усе життя вдосконалює знання рідної мови.

У Молдові сферу вживання української мови навіть в українському селі обмежено усним домашнім спілкуванням, бо батьки, бабусі та дідуся, прадіди й прапрадіди рідною мовою неписьменні.

За таких умов задача відродження української мови та культури цілком переноситься на вчителя-україніста. Він повинен відкрити дитині рідну мову і культуру без допомоги батьків, без опори на інші навчальні предмети, без українських книг, радіо, телебачення, маючи усього 3-4 уроки на тиждень. І якщо цей учитель копіює навчальну

практику України у вивченні граматики, і, вирвавши мову із загальнокультурного контексту, зосереджується лише на системі граматичних понять і категорій, на правилах, схемах і таблицях, а у вивченні літератури сліпо наслідує підручники України, то викладання української мови й літератури стає формальним і малоефективним.

При мінімальній кількості годин перевантаженість курикулумів Молдови граматиною і надмірна кількість художніх творів дуже ускладнюють роботу вчителя-україніста. За 3 уроки на тиждень діти повинні засвоїти величезну кількість матеріалу з мови та літератури, визначеного програмами України – програмами, розрахованими не тільки на значно більшу кількість годин, а й на вивчення інших шкільних предметів українською мовою.

Найактуальнішим завданням став рішучий перегляд курикулумів, значне скорочення теоретичного матеріалу, адаптація змісту до полікультурних умов Молдови і спрямування навчання на формування практичних мовно-мовленнєвих та літературно-аналітичних навичок у контексті рідної, української, культури.

Величезний, практично не використаний, потенціал має народознавство. В шкільному навчальному процесі Молдови воно отримало назву «Історія, культура і традиції українського народу». Цей новий навчальний предмет, навіть поданий у мінімальному обсязі (1 год. на тиждень), дозволяє познайомити дітей з історією українців, духовними цінностями, національною своєрідністю рідної культури, що є умовою адекватного сприймання літературного твору. Народознавство надає неоціненної допомоги в засвоєнні рідної мови, у вихованні національних і громадянських почуттів, стає джерелом дидактичної інтеграції та інтерактивного підходу до навчально-виховного процесу. Цей предмет уже став улюбленим для учнів шкіл з викладанням української мови.

Засобом значного підвищення ефективності навчання рідною мовою повинна стати навчальна інтеграція, зокрема, – об'єднання 4 чи більше уроків в українознавчий цикл.

Інтегроване навчання української мови та літератури у контексті культури України та Молдови реалізується на українсько-румунському відділенні БДУ ім. А. Руссо. З 1992 р. підготовлено

близько 500 фахівців-україністів. Основою успіху бельцьких україністів стала саме концепція українознавства/народознавства у викладанні україномовних дисциплін, в тому числі, при створенні українознавчих (етнокультурологічних) циклів.

Основи сучасного українознавства як методології навчання було розроблено в Україні, зокрема в Національному науково-дослідному інституті українознавства м. Київ. Українознавчі (народознавчі й краєзнавчі) принципи навчання реалізовано в шкільному курикулумі Молдови «Історія, культура та традиції українського народу» (автор концепції та основного змісту Чолану Л.), у навчальних посібниках «Українське слово: перші кроки» та «Уроки народознавства в 1-4 кл», у викладацькій практиці, висвітлено в ряді наукових статей автора цих рядків.

Необхідність українознавчого підходу в навчально-виховному процесі диктується специфікою мовно-культурної ситуації в Молдові. Іншомовне та інокультурне оточення українців Молдови повинно формувати не тільки методи й прийоми вивчення мови, літератури, «Історії, культури та традицій українського народу», а й зміст цих предметів.

Характерною прикметою сучасності, на жаль, стала повна необізнаність українців у рідній культурі, розмитість національної самосвідомості. Значна частина українського населення Молдови вже не ідентифікує себе і своїх односельчан як представників української нації, а своє мовлення як українську мову. Тому навчально-виховний процес на українсько-румунському відділенні спрямовується на *відкриття* українцями багатства рідної культури.

Необізнаність «молдовських» українців в історії України та Молдови, в особливостях народного побуту, повна відсутність знань про українських письменників і поетів, художників і композиторів, вчених і державних діячів надзвичайно ускладнює розуміння не тільки художнього твору, а й навчального адаптованого тексту.

Не тільки діти та юнаки, а й дорослі українці республіки не уявляють, який вигляд мало в давнину українське село, чим українська садиба відрізняється від житла молдованина, а природа України – від природи Молдови. В переказах за творами класиків наші школярі

українські садочки «заселяють» абрикосами, персиками та виноградом, а городи – баклажанами з «солодким перцем». Горіх для наших дітей – розложисте дерево піл вікном, а в Україні це привозні «волоські горіхи», а просто горіх – то лісовий кущ, ліщина. Не тільки тлумачення, а й наочного зображення вимагають поняття «гетьман», «запорожець», «кріпак», згадки про покуть, скриню, мисник, ослін, свитку, очіпок тощо. В наших українських селах побутує фразеологізм «ухопити макогона» на позначення фізичного покарання. Та ніхто з студентів не зміг пояснити його значення. Тільки після наочної демонстрації макітри з макогоном вони оцінили образність, влучність, гумористичний підтекст цього вислову. Першокурсники не бачили різниці між сучасним концертним костюмом у народному стилі і селянським вбранням минулого, тому уявляли селянок-кріпачок у вінках зі стрічками, в червоних чобітках...

Ось чому на українсько-румунському відділенні системному вивченню сучасної української мови та історії української літератури завжди передували різні народознавчі курси. Нині це «Елементи національної культури» та мовний практикум з українознавчим наповненням (викладачі Чолану Л., Ігнатенко Д.). Народознавча, українознавча основа визначає характер окремих дисциплін, дозволяє здійснювати міжпредметні зв'язки, утворювати українознавчі цикли навчальних предметів. За 25 років існування відділення зібрано багаті матеріали з історії, мови та культури українців Молдови, з молдо-українських зв'язків. Їх було висвітлено на щорічних наукових конференціях – Шевченківських читаннях, у численних наукових працях викладачів, серед яких найвагомішим є дисертаційне дослідження Ігнатенко Д. А., присвячене українським говіркам Молдови.

Як показали навчальні експерименти, відбиті у ряді ліценційних робіт, доповідях і публікаціях учителів-україністів, випускників Бельцького університету, українознавчий підхід дозволяє значно посилити ефективність уроків рідною мовою у школі (Новітні методи... 2008).

Шкільний українознавчий цикл має починатись уроком народознавства, побудованому, по необхідності, на краєзнавчому матеріалі.

Народознавча тема вводить школярів у контекст культури, розкриває особливості епохи, відображеної літературним твором, вивченню якого відводиться наступний урок чи уроки. Літературно-народознавчий зміст стає лексичним наповненням уроку/уроків з мови. Це значно полегшує засвоєння граматики, дозволяє закріпити мовленнєві навички та навчальні компетенції на цікавому для дітей літературному та народознавчому матеріалі. Останнім уроком циклу повинен бути урок розвитку мовлення, де в інтерактивних, бажано, навчально-ігрових формах засвоєне узагальнюється, закріплюється і оцінюється. Отже, народознавча тема стає стрижнем українознавчого циклу, що, з одного боку, забезпечує зацікавленість школярів, їхню навчальну активність, а з другого, дозволяє вчителю здійснювати принцип морально-патріотичного виховання українців як майбутніх громадян Молдови.

Ідею та структуру українознавчого циклу уроків було обговорено з учителями-україністами, вироблено принцип поурочного планування, окреслено коло питань, що вимагають народознавчого/українознавчого висвітлення.

Однією з обов'язкових умов учителі вважають максимальне використання краєзнавчого матеріалу. Проблемою є широке розповсюдження версії про недавню появу українців у Молдові, хоч історичні дані свідчать, що українці, як і молдовани, є автохтонним етносом Дністровсько-Прутського межиріччя.

Протягом останньої тисячі літ кожна історична епоха породжувала хвилі міграції то на землі нинішньої Молдови, то за її межі. Вони змінювали культурно-мовну палітру краю, створювали оте розмаїття, яке дивує і чарує нині істориків, мовознавців, фольклористів, етнографів... Тутешні українці зберегли прадавні звичаї і традиції, обряди й ритуали, вірування й світоглядні уявлення. У фольклорі, мовленні, деталях народного побуту виразно проявився закон консервації рідної культури в полікультурному середовищі. А з іншого боку, українці та молдовани споконвіку були землеробами,

мирно уживались з усіма етносами, обмінюючись із сусідами скарбами духовного життя. Сьогодні хіба що фахівець-етнограф може розрізнити, наприклад, що в обряді весілля має українське походження, що молдовське, а часом і російське, болгарське, гагаузьке, єврейське, польське; якими деталями українська вишивана сорочка відрізняється від старовинної молдовської; які колядки та щедрівки молдовани перейняли в українців, а які – українці у молдован... Отже, народознавство і краєзнавство стають неодмінною умовою виховання українців Молдови.

Провідним має бути принцип історизму, продиктований обмеженістю знань школярів і про загальні історичні процеси, і про історію України та Молдови.

Не менш важливе значення має сучасне висвітлення прадавніх вірувань як основи національного світобачення. Це є умовою розуміння фольклору, традицій та обрядів. В селах Молдови збереглися різдвяні та пасхальні обряди, побутують колядки, щедрівки, окремі елементи різних сільськогосподарських ритуалів. Ще можна записати зі слів стареньких то купальську пісню, то пасхальну, то спогади про жнивварські обряди, про свято Маковія, про ворожіння на Андрія та Катерину...

Розробка українознавчого циклу вимагає узгодження календарно-поурочних планів з народознавства з курикулумами «Українська мова і література» (курикулум «Історія, культура та традиції українського народу. 5-9 кл.» не затверджено).

Пропонуємо орієнтовне планування українознавчих циклів уроків для 5 кл.

Цикл І. 1урок (народознавство). Пісня в житті українців. Поняття про пісні календарно-обрядові (відображають річне коло життя природи) та родинні (супроводжують від народження до самої смерті). 2 урок (література). Поняття про фольклор і літературу, про пісні, казки, «малі форми» як жанри фольклору. 3 урок (мова). Повторення звуків та букв української мови, вживання «и» після твердих приголосних, «і» після м'яких як основа грамотності на прикладі лексичної теми «Народні пісні». 4 урок (розвиток мовлення). Звуко-буквений аналіз слів: пісні, зимові, щедрівки, казки, література

тощо. Добір слів, складання речень про українські народні пісні і т.д. Вправи на вживання и-і на письмі.

Цикл II. 1. Мудрість народу – прислів'я та приказки нашого села/краю. 2. Прислів'я та приказки. 3. Повторення іменника та прикметника на прикладі лексичної теми «Мудрість народу» 4. Практичне вживання іменників та прикметників у прислів'ях та приказках.

Цикл III. 1. Щоб зростала дитинка розумною. Поняття про розмаїття дитячого фольклору. 2. Загадки. 3. Повторення займенника та числівника на прикладі загадок. 4. Практичне вживання займенників та числівників у загадках та інших жанрах дитячого фольклору.

Цикл IV. 1. Коли люди склали казки? Поняття про різновиди жанру народної казки, казки про тварин як найдавніші, дохристиянські. 2. Алегоричний зміст казки «Як звірі хату будували». 3. Повторення дієслова на прикладі теми «Казки про тварин». 4. Практичне вживання дієслівних форм у роботі з текстом казки, у літературних іграх про казки тощо.

Цикл V. 1. Казка вчить, як на світі жить. 2. Виявлення зав'язки, кульмінації, розв'язки, ідеї перемоги добра в казці «Названий батько». 3. Повторення прислівника, словосполучень іменника з прикметником, дієслова з прислівником на прикладі теми «Соціально-побутові казки». 4. Практичне вживання іменників з прикметниками, дієслів з прислівниками в інтерактивних завданнях з теми «Казки»

Цикл VI. 1. Скільки народів, скільки казок! Порівняння української казки «Мудра дівчина» і молдовської «Донька чабана». 2. Антитеза (протиставлення) добра і зла в казці «Про Правду і Кривду» або «Мудра дівчина». 3. Повторення прийменників і сполучників, речення на прикладі обраної казки 4. Практичне вживання слів, словосполучень, речень з прийменниками і сполучниками в розвивальних вправах з теми «Казки».

Цикл VII. 1.Хто складає казки? Поняття про казку народну і літературну. 2. Казка І. Франка «Фарбований лис». 3. Повторення головних та другорядних членів речення на прикладі тексту казки

«Фарбований лис».4. Практичне вживання поширених і непоширених речень у темі «Літературна та народна казка»

Цикл VIII. 1. Як жили прості люди в давнину. 2. Життя бідного хлопчика в оповіданні А. Тесленка «Школяр». Оповідання як жанр літератури. 3. Кличний відмінок імен – особливість української мови. Речення із звертанням на прикладі тексту оповідання «Школяр». 4. Практичне вживання звертань у діалогах та вправах з теми «Як жили люди в давнину»

Цикл IX. 1. Життя Шевченка. 2. Співчуття до хлопчика-сироти в поезії Т. Шевченка «Мені тринадцятий минало». Поезія – передача почуттів. 3. Однорідні члени речення на прикладі теми «Шевченко» 4. Практичне вживання речень з однорідними членами в роботі з темою «Поезії Шевченка про дітей» або «Життя Шевченка»

Цикл X. 1. Життя кріпаків. 2. Т. Шевченко «Сон». 3. Синоніми та антоніми в роботі з темою « Поезія Т. Шевченка про кріпачку». 4. Практичне вживання синонімів та антонімів у темі «Шевченко про життя кріпаків»

Цикл XI. 1. Природа України та Молдови. 2. Краса природи в уривку М. Коцюбинського «Ранок у лісі». Поняття про пейзаж в оповіданні. 3. Речення просте і складне на прикладі тексту «Ранок у лісі». 4. Практичне вживання простих і складних речень в темі «Краса природи»

Цикл XII. 1. Зимові свята українців та молдован. 2. Поняття про річне коло життя природи в календарно-обрядових народних піснях. Колядки та щедрівки. 3. Пряма мова та діалог на прикладі колядок та щедрівок. 4. Практичне вживання прямої мови , звертань, побудова діалогів з теми «Календарно-обрядові пісні»

Цикл XIII. 1. Український Святий вечір. 2. Події Святого вечора в оповіданні М. Коцюбинського «Ялинка».3. Вживання и-і-ї за фонетичним принципом «Як говоримо, так і пишемо» на прикладі тексту «Ялинка».4. Закріплення літературної вимови та написання слів з и-і-ї в темі «Зимові свята»

Цикл XIV. 1. Панування Зими та її проводи. 2. Уособлений образ зими в поезії В. Сосюри «Зима». 3. Вживання апострофа та м'якого знака за фонетичним принципом. 4. Закріплення літературної

вимови та написання слів з апострофом і м'яким знаком у темі «Зима».

Цикл XV. 1. Весняні свята українців. 2. Весняні календарно-обрядові пісні – веснянки та гаївки. 3. Вживання йо-ьо, і-й-ї за фонетичним принципом на прикладі теми «Весняні свята. Веснянки, гаївки». 4. Закріплення літературної вимови та написання слів з йо-ьо, і-й-ї в темі «Весняні свята».

Цикл XVI. 1. Краса весняної природи. 2. Весна в художніх творах І. Франка «Розвивайся, лозо, борзо», Л. Українки «Лісова пісня» (уривок), В. Сосюри «Люблю весну». 3. Спрощення та подвоєння приголосних за фонетичним принципом на прикладі теми «Весна». 4. Закріплення літературної вимови та написання слів з подвоєнням та спрощенням приголосних у темі «Весна».

Цикл XVII. 1. Як навчались у давнину. 2. Образ хлопчика в оповіданні І. Франка «Грицева шкільна наука». 3. Чергування о,е/і в коренях слів на прикладі теми «Сільська школа в давнину». 4. Практичне засвоєння слів з чергуванням о,е/і та ненаголошеними и-е в темі «Навчання в давнину»

Цикл XVIII. 1. За що шанують людину. 2. Образ Федька в оповіданні В. Винниченка «Федько-халамидник». 3. Пряме і переносне значення слова, омоніми на прикладі теми «Які діла – така людина». 4. Практичне вживання слів з переносним значенням у колективній бесіді на теми моралі за оповіданням Винниченка.

Цикл XIX. 1. Український світ свійських тварин і птахів. 2. Людина і природа в оповіданні В. Близнеця «Кривенька». 3. Синоніми та антоніми в роботі над оповіданням «Кривенька». 4. Практичне вживання синонімів та антонімів у темі «Свійські тварини і птахи» або «Кривенька»

Цикл XX. 1. Повага наших предків до природи. 2. Проблема збереження природи в оповіданні Є. Гуцала «Лось». 3. Будова слова, спільнокореневі слова, подвоєння на межі частин слова в роботі з оповіданням «Лось». 4. Аналіз слів за будовою, добір та утворення спільнокоренових слів у темі «Бережімо природу», практичне вживання слів з подвоєнням на межі морфем.

Цикл ХХІ. 1. Шанування Землі-матінки в давнину. 2. Любов до рідної землі в поезії В. Симоненка «Грудочка землі». 3. Правопис префіксів роз-, без-, з-, с- за фонетичним принципом на прикладі теми «Наша рідна земля». 4. Закріплення літературної вимови та написання слів с префіксами роз-, без-, з-, с- в роботі з теми «Наша рідна земля».

Цикл ХХІІ. 1. Шануймо хліб. 2. «Бесіди з внучкою про хліб» В. Бровченка. 3. Правопис префіксів пре-, при- за лексичним значенням на прикладі теми «Хліб». 4. Закріплення літературної вимови та написання слів з префіксами пре-, при- в роботі з темою «Хліб».

Цикл ХХІІІ. 1. Українська культура – частина культури Молдови. 2. Українські поети Молдови. 3. Правопис суфіксів з м'яким знаком за фонетичним принципом на прикладі поезій рідного краю. 4. Закріплення літературної вимови та написання слів з суфіксами -ськ-, -зьк-, -цьк-, -есеньк- в роботі з темою «Українська культура – частина культури Молдови».

Таке тематично-циклічне планування дає змогу інтегрувати передбачені курикулумом літературні твори з народознавством, мовою та розвитком мовлення, ввести дітей у контекст української народної культури, що вбирає в себе фольклор, традиції, світобачення, особливості історичних епох, природу рідного краю і рідну мову.

Література

Міжнародна конференція «Новітні методи викладання української мови та літератури» (12 листопада 2008 р.) Бельці, 2008. ISBN 978-9975-4038-1-8

Статистика Молдови: про що мовчать цифри// Рідне слово, липень 2008, №№1 (27), 2 (28), 3 (29), сс. 5-7, 6-9, 8-9.

Українці в Молдові, молдовани в Україні: етнонаціональні процеси. Матеріали Міжнародної наукової конференції. Кишинів, 2008.

Чолану Л. *Історія, культура та традиції українського народу.* Курикулум для 5-9 кл. // Українознавство, 2003, число 4 (9), с. 236-250.

Чолану Л. *Становлення українознавства в освіті Молдови.*// Українознавство, 2004, число 1-2, с. 531-533.

Чолану Л. *Українознавчий аспект формування свідомості етнічних українців – школярів та студентів Молдови* // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. Том ХХІУ. Київ, 2009, с. 467-472. ББК 76.12. Укр. УДК 947:378] (477)

Чолану, Людмила. *Українська ланка освіти в Молдові: задум і проблеми реалізації.* // Українознавство, № 4, 2010, с. 65-67.
<http://www@rius.kiev.ua>